

SZÁZÉVES ADÓSSÁG

A Lendület Trianon 100 Kutatócsoport eredményeiről

A HUNDRED YEARS-DEBT

Achievements of the Trianon 100 Momentum Research Group

Ablonczy Balázs

tudományos főmunkatárs, BTK Történettudományi Intézet – MTA-Lendület Trianon 100 Kutatócsoport
ablonczy.balazs@btk.mta.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A 2016-ban létrejött MTA-Lendület Trianon 100 Kutatócsoport a Bölcsészettudományi Kutatóközponton belül arra vállalkozott, hogy az öt éves kutatás ideje alatt a békeszerződéssel kapcsolatos új forrásokat kutasson fel, és a kutatások irányát a diplomácia- és a politikatörténet felől a társadalom- és mentalitástörténeti irányok felé (is) fordítsa. Az elindult kutatások négy pillér köré szerveződtek, ezek: a nemzetközi kapcsolatok története, a magyar társadalom és az összeomlás, a közép-európai kontextusok, illetve Trianon emlékezete. Eddig a kutatócsoportnak hét önálló és három együttműködésben készült kötete jelent meg, mintegy félszáz tudományos publikációja és legalább ugyanennyi nemzetközi vagy hazai konferenciárészvétellel került sor. A kutatócsoportot szorosan alkotó huszonegy kutató mellett csaknem ugyanennyien kapcsolódtak még átmenetileg a kutatásokhoz, egyes részfeladatok elvégzésével. A kutatócsoport kiterjedt tudomány-népszerűsítő tevékenységet is folytat, amelyet honlap, videósatorna és közösségi médiajelenlét is erősít, illetve igyekszik eleget tenni a népszerűsítő előadásokkal kapcsolatos kéréseknek. A századik évforduló jó alkalom arra, hogy a magyar történetírás újra-fogalmazza saját feladatait a száz évvel ezelőtti történetek kapcsán.

ABSTRACT

Established in 2016, the MTA-Momentum Trianon 100 Research Group, within the Center for Humanities, committed itself to explore new sources of the Trianon Peace Treaty and operate a shift from diplomacy and political history toward social and cultural history during the five-year research period. The research program was organized around four pillars: the history of international relations, the story of the Hungarian society and the collapse after the World War I, the Central European context and the memory of the Trianon Treaty in the Hungarian society. The research group has already published seven independent and three collaborative volumes, some fifty scientific publications, and participated at least to the same number of international or domestic conferences. Along with the 21 researchers who form the close research team, almost the same amount of collaborators were temporarily involved in the research, with some subtasks. The research team is also engaged in extensive science promotion activities, which

will enhance its website, video channel and social media presence, as well as respond to requests for public lectures. The 100th anniversary is a good opportunity for Hungarian historiography to redefine its responsibilities in relation to what happened a hundred years ago.

Kulcsszavak: Trianon, békeszerződés, mentalitástörténet, társadalomtörténet, diplomáciatörténet, források

Keywords: Trianon, peace treaty, cultural history, social history, diplomatic history, sources

A Lendület programot 2009-ben, Pálinkás József, akkori elnöke kezdeményezésére indította a Magyar Tudományos Akadémia. A cél az volt, hogy a fiatal, külföldre ment magyar kutatókat a magyar tudományfinanszírozás körülményei között tisztes összegű, stabilan támogatott kutatásokkal csábítsák haza. Az mta.hu híradását idézve: „A sikeres fiatal kutatók elvándorlásának visszaszorítására, a tehetség-utánpótlás biztosítására, a fiatal kutatók előrelépési lehetőségeinek bővítésére, illetve az akadémiai kutatóintézet-hálózat és az egyetemek versenyképességének növelésére” jött létre a projekt. Az elsősorban természettudósokra szabott pályázatba hamarosan történelemkutatók is bekapcsolódhattak, mint Pálffy Géza (MTA BTK, Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont), Bárány Attila (DE BTK, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar) vagy Weisz Boglárka (MTA BTK). A Trianon 100 Kutatócsoport pályázon való indulása és a csaknem száz pályázó között a tizenegy nyertes közé való bekerülése azért is jelentett rendkívüli felelősséget, mert ez volt az első, kimondottan huszadik századi történeti témára összpontosító támogatott projekt, és mint ilyen utat törhetett és törhet más, hasonló témájú, jelenkortörténeti kutatások előtt. És mint az elmúlt időszak bemutatta, bizonyos értelemben talán törte is.

Az MTA-Lendület Trianon 100 Kutatócsoportja által 2016-ban elnyert pályázat öt évre előirányzott kutatási tervvel lépett a nyilvánosság elé. A fent vázolt historiográfiai előzmények után döntően négy pillér köré építette fel kutatási tervét. Ezek a következők:

1. Nemzetközi kontextus: iratok és interpretációk;
2. Az összeomlás és a magyar társadalom;
3. A békerendszer megszilárdulása: a közép-európai kontextus;
4. Trianon emlékezete a magyar társadalomban.

Az első pillérben vélhetően a nagyközönség számára legkevésbé látványos diplomáciatörténeti forráskiadások kaptak helyet. Itt vettük szemügyre a kutatás által a magyar kutatásban eddig mostohábban kezelt győztes nagyhatalmak

(Olaszország, Japán és az Egyesült Államok), illetve a szomszédos országok (Románia, Csehszlovákia és a délszláv királyság) a béke előkészítésében és a békekonzferencián játszott szerepét. A megjelenés formája a lehető legklasszikusabb: forrásköteteket adunk/adunk ki, miközben vizsgáljuk az internetes publikáció lehetőségeit is, jóllehet számos esetben ezek kedvezőtlenebbek, mint a papírformátum. Ugyancsak ebben a pillérben jelenítjük meg a magyar béke delegáció működésével kapcsolatosan eddig még nem publikált forrásokat (visszaemlékezések, a béke delegáció naplója stb.), és elemezzük a magyar béke delegáció földrajzi-történeti érvrendszerét. Ebben olyan, a témában járatos kutatók vesznek részt, mint Zeidler Miklós (ELTE BTK, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar), Glant Tibor (DE BTK), Juhász Balázs (ELTE BTK), Wintermantel Péter (független kutató), Hornyák Árpád (PTE BTK, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar), Simon Attila (Fórum Intézet) és L. Balogh Béni (MNL OL, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár), illetve Győri Róbert (ELTE TTK, Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar). Az eltervezett forráskötetek közül megjelent az olasz (Juhász, 2018), a csehszlovák (Simon, 2019), az amerikai (Glant, 2020) és a román (L. Balogh, 2020) béke-előkészítést bemutató mű. Szerkesztői fázisban van a szerb/délszláv béke-előkészítést prezentáló kötet, Hornyák Árpád szerkesztésében. A békekonzferencián való japán szereplésről írni és beszélni némileg talán anekdotikusnak tűnik, de nem szabad elfeledni, hogy Tokió nagyhatalomként volt jelen a békekonzferencián, és minden határmegállapító bizottságban jelen voltak japán képviselők, így az ezzel kapcsolatos munkálatok szintén fontosak a határok kialakulása szempontjából. A munkálatokat Wintermantel Péter fogta össze, a forráskötet megjelenése a közeljövőben várható. Zeidler Miklós a kutatócsoport első kiadványaként jelentette meg a magyar béke delegáció naplóját (Zeidler, 2017), amely azóta harmadik kiadásánál tart, és ilyen típusú kiadványoktól szokatlanul magas példányszámban kelt el. Ha minden kötet elkészül, akkor a korábbi francia (Ádám et al., 1993) és a brit (Lojko, 1995) iratkiadásokkal együtt egy csaknem teljes korpusz áll majd a rendelkezésünkre a magyar békeszerződés körülményeinek rekonstruálásához. Ez a mennyiség a térségben egyedülálló, és Nyugat-Európában is elég ritka.

A második pillérben a kutatás társadalom- és mentalitástörténeti irányban folytatódott. A kutatás fókuszában a magyar állam teljesítménye áll 1918–1921-ben, kitérve a gazdasági mélyrepülés mértékére, a társadalmi krízisre, a menekültekre, a hadsereg kérdésére, a paramilitáris erőszakra, a Tanácsköztársaság szerepére és a menekültek áradatára. Itt reményeink szerint az eddigi szakirodalom (Mocsy, 1983) után új állításokat lehet majd tenni a menekültek integrációjáról és összetételükről, végre levéltári forrásokra alapozva lehet beszélni erről az elhanyagolt kérdésről. A hadsereg és háborús erőszak kérdésében is

tisztábban lehet majd látni a kutatás végén (mik voltak az alternatívák, a hadsereg mint társadalmi alakzat stb.). A kutatás ezen ágának jelentős eredménye Révész Tamás monográfiája (Révész, 2019), amely úgy beszél hadseregszervezésről, katonapolitikáról és leszerelésről, illetve mozgósításról, hogy igyekszik elkerülni a témáról szóló klisészerű beszédmódokat. Kutatásának több tanulsága is van: egyrészt sikerült meghaladnia a korábbi „proletár internacionalista Vörös Hadsereg” vs. „honvédő szándékú nemzeti hadsereg” dualizmust, és rámutatott arra, hogy a Károlyi-kormány hadseregszervezési kudarca miben különbözik a Tanácsköztársaság e területen elért relatív sikerétől. Röviden és nyilván sommásan összefoglalva: míg az őszirózsás forradalom kormányának hadseregszervezését a saját naiv pacifizmusa mellett a gyors koncepció- és kontextusváltozások, illetve az utódállami térfoglalás által nem érintett lakosság egy részének elutasító magatartása tette kudarcossá, addig a proletárdiktatúra e téren azért lehetett sikeres, mert egyrészt a szakszervezetek segítségével sikeres mozgósítást hajtott végre. Másrészt integrálni tudta az északi és keleti területekről visszaszoruló különböző nép- és polgárőrsegeket, amelyek hadseregbe tagolásával viszonylag nagy számú, emellett egymást ismerő, összeszokott és a területek visszaszerzésében motivált fegyveres erőt nyert.

A gazdasági összeomlás közepette a nagyvárosok fűtőanyag-szükséglete, a hatósági élelmiszer-rekvirálás és -elosztás, az árak és az áruforgalom kormányzati szabályozása a nagypolitikai erőviszonyokat is meghatározó mechanizmusok voltak, és külön figyelmet igényel a menekültek ügyével, illetve a szociális törekvésekkel összekapcsolt lakáspolitikával. Az ellenforradalmi rendszer stabilizációját az tette lehetővé, hogy saját szempontjából hatékonyabb megoldásokat talált ezen a téren, mint a Tanácsköztársaság vagy a Károlyi-kormány, s így komoly társadalmi támogatottságra tudott szert tenni. Ez többek között a Bódy Zsombor által szerkesztett és a téma kitűnő szakértői által írt *Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után* című kötet egyik végkövetkeztetése. A kötetben Tomka Béla a magyar gazdaság, Pogány Ágnes a pénzügyek témájában írt le fontos gondolatokat. Nagy Péter úttörő tanulmánya a szénellátás állami megszervezésével foglalkozik: a szén kérdése olyan, mindent elsöprő erővel jelentkező téma, amelyre eddig kevés figyelmet fordított a kutatás, holott meg lehetne írni az első világháború és az azt követő békék történetét pusztán a szénért folytatott harc krónikájaként is. Az 1918-as ellátási válságtól kezdve a Mackensen-hadsereg átengedésén és a békeszerződés aláírásán keresztül a felső-sziléziai népszavazásig minden a korszak legfontosabb energiahordozójával van kapcsolatban, ennek ellenére a kutatások még csak a kezdeteknél tartanak. (Hasonlóan jó lenne olvasni a vasút szerepéről is a békében és a háborúban, az egész régióra kiterjedő, transznacionális megközelítésben.) A Trianon utáni menekültkérdés feldolgozását Szűts István Gergely (MNL VeML, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára) és e sorok szerzője vállalta fel – Koloh

Gábor (Magyar Mezőgazdasági Múzeum) hathatós statisztikai segítségével. Az első résztanulmányok már elkészültek, amelyek egyes állami mechanizmusokat és a menekültcsoportok ideológiáját vizsgálják (Szűts, 2017, 2018; Ablonczy, 2018), a monográfia megjelenése 2021-re várható. A menekültekkel kapcsolatos kutatások, ugyanakkor a kutatási irány társadalmasításának kitüntetett alkalma volt 2019-ben az a tizenötezer nevet tartalmazó adatbázis publikálása a kutatócsoport trianon100.hu nevű honlapján, az évforduló előtti napokban. Ez a lista Dékány István dokumentumfilm-rendező *Trianoni árvák* című könyvének „mellékterméke” volt. Miután a listát a szerző a kutatócsoport rendelkezésére bocsátotta, el kellett végezni annak tisztítását (a többes előfordulások kiszűrését), a földrajzi nevek pontosítását, ellenőrzésüket, be kellett gépelni és be kellett tölteni az adatbázisba. Az adatbázis híre végigfutott a teljes magyar sajtón, és három nap alatt csaknem ötvenezer látogattak el a honlapunkra. Ezzel párhuzamosan pedig megindult a levelek áradata, amelyek újabb pontosításokat, családi emlékeket, sőt, nemegyszer beszakadt családi naplókot tartalmaztak. Ugyancsak a menekültkérdéssel kapcsolatos kutatásokat pontosította a kutatócsoport *Úton – Menekülés, mobilitás, integráció az első világháború után Közép-Európában és Magyarországon* című konferenciája, amelyet 2018 novemberében rendeztünk az MTA Humántudományi Kutatóközpontjában, és amelynek nyitó előadását Peter Gatrell, a University of Manchester professzora tartotta, aki a menekült-történelem (refugee history) nemzetközileg elismert szaktekinvélye.

A kutatás harmadik pillére a közép-európai régió összehasonlító vizsgálatára szerveződött. A magyar békeszerződés nem önmagában álló esemény, bizonyos értelemben lehetetlen megérteni a tágabb régió történéseinek ismerete nélkül. Itt három pontban foglalható össze a kutatócsoport érdeklődése. Az átmeneti államok/kérészállamok Közép-Európában nem azért fontosak, hogy az anekdotikus vagy eseménytörténeti vonatkozásokat vizsgáljuk. 1918 és 1924 között több mint tucatnyi, néhány napot/hetet/hónapot élt állam jött létre a valamikori történelmi Magyarország területén. És még jó néhány Közép-Európában, elsősorban az Orosz Birodalom valamikori területén. A történelmi Magyarország területén ilyenek közé számít a székely, a bánági, a kelet-szlovákiai, a szepesi, a kalotaszegi vagy a vendvidéki köztársaság. A kérdésfeltevésünk az, hogy mik voltak e kísérletek közös vonásai, mi volt a garancia a sikerre, felfedezhető-e bennük a wilsonizmus vagy a korai fasizmus hatása? Mitől marad fenn egy állam és mitől szűnik meg? Milyen szándékok mozgatják az azokban részt vevőket? Ebben a munkában a Nemzeti Közszerződési Egyetem újonnan létrejött Eötvös József Kutatóközpontján belül működő Közép-Európai Kutatóintézettel működünk együtt. 2020 februárjában jelentős érdeklődés mellett zajlott le a két kutatási csapat közös konferenciája, amely számos izgalmas kérdést vetett fel, és amelynek egyes előadásai a tudományos népszerűsítő sajtóban (*Rubicon*), majd pedig önálló ta-

nulmánykötetben is megjelennek. 2021-re pedig nemzetközi, angol nyelvű konferencia is szerveződik a témában.

Az impériumváltások lokális és regionális dimenziója volt a következő szempont, amelynek keretében mélyfúrásos helyszíni kutatásokkal vizsgáljuk meg a hatalomváltások hatását a helyi társadalomra. Hogyan zajlott le az államigazgatás átvétele, a tér átalakítása, az iskolarendszer megváltoztatása. Milyen minták domináltak, milyen stratégiákat alkalmaztak az új államhatalmak képviselői, és milyeneket követtek a kisebbségi elitiek (és a többi társadalmi osztály), melyek voltak azok a technikák, amelyek segítségével a szereplők boldogulni kívántak? A Kassa, Bártfa, Szatmárnémeti impériumváltásairól szóló kutatások már elkészültek, és részben publikáltuk is őket (Simon, 2017; Szeghy-Gayer, 2018). Egyes felvidéki városok, a Szepesség, illetve Zombor, Gyulafehérvár és esetleg a Zsilvölgy impériumváltásának feldolgozása különböző fázisokban tart. Ezekben a munkákban Simon Attila, Szeghy-Gayer Veronika (Kassai Állami Tudományos Könyvtár) és Sárándi Tamás (Maros Megyei Múzeum) vett eddig részt. Joggal felvethető, hogy ezek a helyszínek jobbára városi vagy városias helyszínek, amelyek nem biztos, hogy reprezentálják a falusi társadalomban történeteket is. Egyrészt, vármegyei szinten a kolozsvári BBTE-n (Babeş–Bolyai Tudományegyetem) Pál Judit vezetésével is zajlik egy kutatás, amely a közigazgatás változásait kutatja, másrészt, úgy tűnik, hogy kiterjedt forrásbázis fennmaradására a falvak esetében gyakorlatilag nincs esély.

A közép-európai kontextust feltáró fejezetben mutatjuk majd be az újonnan létrejött államok, illetve Magyarország határviszonyait: a térhasználatot (csemészet, határátkelés, a határ helyszíni kitűzése), a gazdasági és társadalmi kapcsolatok szétszakadását (vagy éppen újrászövődését). Fontos megemlíteni, hogy csaknem minden elkészült munka szakmai műhelyvitán esik át, amelynek nyomán a szerző tovább finomíthatja, korrigálhatja állításait és megközelítéseit.

A negyedik pillér, amely Trianonnak a magyar társadalmi emlékezetben elfoglalt helyével foglalkozik, talán a leginkább multidiszciplináris kutatási irány valamennyi között. Irodalomtörténész, szociológus, földrajztudós, művészet-történész vesz benne részt a történészek mellett. A sokoldalúság mellett ez az a kutatási irány, amely egészen napjainkig húzza a vizsgálódások ívét. A cél az, hogy megvizsgáljuk Trianon és a revízió helyét a magyar külpolitikai gondolkodás kialakulásában, a historiográfiában, a szépirodalomban és az emlékezetpolitikában, megvizsgálva egyúttal azt, hogy a szomszéd államok történetírása milyen eredményekre jutott a kérdésben (és milyen más, Trianonhoz hasonlítható traumák érték őket a 20. század folyamán, és ezek mennyire hasonlíthatók 1920-hoz). Ennek jegyében rendeztünk *workshop*ot 2018 szeptemberében szlovák, román és szerb történészekkel közösen. Ugyancsak ennek a kutatási iránynak a célja a köztéri Trianon-reprezentációk feldolgozása és egy emlékműkataszter elkészítése. Az egészet keretbe foglalná egy nagymintás közvélemény-kutatás,

illetve két specifikus, fókuszcsoporthoz, kvalitatív elemzés a magyar lakosság és a történelemtanárok Trianon-képéről. Utóbbi felméréseket a Nemzetstratégiai Kutatóintézetrel partnerségben indítottuk, és amelyeknek első eredményei már meg is születtek: egy nagymintás kutatás a magyar történelemtanárok körében, amely 2020 júniusában lesz nyilvános.

A történettudomány olyan diszciplína, amely a mai napig sokakhoz szól, a társadalom rezonál felfedezéseire, vitáira, újabb eredményeire. Különösen igaz ez olyan fontos témára, mint a trianoni békeszerződés kérdése. Így fontos feladatunknak érezzük a történelmi népszerűsítést és a munkánk bemutatását. Utóbbit szolgálja a trianon100.hu címen található honlapunk és a Facebook-profilunk, amely csaknem 3500 követővel rendelkezik (2020. márciusi adat), és dinamikusan nő, ami kutatócsoportok esetében kivételesnek mondható. Cikkeink, a velünk készült interjúk rendszeresen megjelennek az országos sajtóban – az írottban és az elektronikusban is. A kutatócsoport saját kiadványaként eddig hét könyv jelent meg, és további háromnak voltunk partnerei ilyen vagy olyan formában (Juhász, 2019; Demeter–Szulovszky, 2018; Kunt et al., 2018). A korábban említetteken felül szerkesztés alatt áll 2018. novemberi konferenciánk tanulmánykötete, és az évfordulóra megjelenik egy népszerűsítő kötet is, *Ismeretlen Trianon* címmel a Jaffa Kiadónál, amely a kutatócsoport eredményeit felhasználva mutatja be a nagyközönségnek a békeszerződés korának kevésbé ismert oldalait. Hamarosan várható egy, a trianoni békeszerződés és a földrajztudomány viszonyát vizsgáló tanulmánykötet megjelenése egy nagy angolszász kiadónál.

Egy ilyen hosszú távú kutatási projekt keretében mindig felmerülnek előre nem látott, de befogadásra érdemes kezdeményezések: legyen az könyv, kiállítás-forgatókönyv, városiséta-fejlesztés vagy filmterv. A kutatócsoport tagjai mintegy harminc magyar és idegen nyelvű tanulmányt jelentettek eddig meg – tanulmánykötetektől kezdve a *Történelmi Szemle* vagy a *Századok* hasábjain és külföldi folyóiratokban. Ugyanők mintegy hatvan nemzetközi és magyar tudományos konferencia-előadást tartottak, illetve nagyjából ugyanennyi népszerűsítő írást publikáltak, valamint 100-110 népszerűsítő előadást országszerte és a határon túl, sok száz, sok ezer ember előtt. Meglehet, ezek az előadások nagyon terhesek, a kutatástól veszik el az időt, ugyanakkor pontosan egy ilyen szenzitív és sokakat érdeklő, ám legalább ugyanennyi tév- és rögeszmét tápláló témában aligha megkerülhető a tudósi felelősség és a megtermelt tudás népszerű formában való átadása.

A saját szervezésű konferenciák közül kiemelendő még az MTA Társadalomkutató Központjának Kisebbségkutató Intézetével közösen szervezett, *Hullóidő* című konferencia a székely identitásról (Budapest, 2018. május 25.), amelynek konferenciakötete 2020 folyamán jelenik meg. 2020. június 11–13. között a Lendület Kutatócsoport, közösen a Nepostrans ERC-támogatta kutatócsoportjával

háromnapos, nagy nemzetközi konferenciát szervezett Budapestre, az MTA székházba. A közelmúlt fejleményei, így a koronavírus-járvány miatt elrendelt intézkedések azonban erősen kérdésessé teszik ennek megrendezését. A kutatókat nyilván nem könnyítette meg az MTA kutatóhálózatának elvétele, ennek ellenére a munkálatok jó ütemben zajlanak.

Akárhogy is történik, a könyvek maradnak: remény van arra, hogy 2021-ben a kutatócsoport mintegy tizenkét-tizennégy fontos kötettel, tudományos és ismeretterjesztő cikkek tucatjaival, előadásokkal, konferenciákkal olyan érvényes tudást lesz képes a magyar társadalom elé tárni, ami hosszú évtizedekre meghatározhatja a trianoni békeszerződéssel kapcsolatos tudást, felfrissíti a közgondolkodást, és új irányt adhat a tudományos és talán az emlékezetpolitikai vitáknak is. És nagyobb, regionális és összehasonlító perspektívában tárgyalja azt, ami Magyarországgal és a magyarokkal történt 1918 és 1924 között.

IRODALOM

- Ablonczy B. (2018): Székely identitásépítés Magyarországon a két világháború között. In: Orbán Zs. (szerk.): *Székelyföld és a Nagy Háború. Tanulmánykötet az első világháború centenáriuma alkalmából*. Csíkszereda: Csíkszereda Kiadóhivatal, 467–485.
- Ádám M. et al. (éd.): (1993–2010) *Documents diplomatiques français sur l'histoire du bassin des Carpates 1918-1932*. (Később: *Documents d'archives français*) Vol. I–V. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Bódy Zs. (szerk.) (2018): *Háborúból békébe. A magyar társadalom 1918 után*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet
- Demeter G. – Szulovszky J. (szerk.) (2018): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK–DE Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, http://real.mtak.hu/85372/1/Területi_egyenlotlensegek_nyomaban_PROBA8_u.pdf
- Glant T. (szerk.) (2020): *Az Egyesült Államok útja Trianonhoz – Az Inquiry és Magyarország jövője, 1917–1918*. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
- Juhász B. (2018): *Trianon és az olasz diplomácia: Dokumentumok a békeszerződés előkészítéséről 1919–1920*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
- Juhász B. (szerk.) (2019): *Rapaich Richárd: Antant-ellenőrzés Magyarországon*. Szeged: Meritum Egyesület
- Kunt G. – L. Balogh B. – Schmidt A. (szerk.) (2018): *Trianon arcai*. Budapest: Libri Kiadó
- L. Balogh B. (szerk.) (2020): *Románia és az erdélyi kérdés 1918–1920-ban. Dokumentumok*. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
- Lojko M. (ed.) (1995): *British Policy on Hungary, 1918–1919: A Documentary Sourcebook*. London: SEESS, <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10078229/1/SSEES0009.pdf>
- Mocsy I. I. (1983): *The Effects of World War I: The Uprooted: Hungarian Refugees and Their Impact on Hungary's Domestic Politics, 1918–21*. New York: Brooklyn College Press
- Révész T. (2019): Nem akartak katonát látni? – A magyar állam és hadserege 1918–1919-ben. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

- Simon A. (2017): Kassa három megszállása. Párhuzamok és tanulságok. *Történelmi Szemle*, 4, 569–590.
- Simon A. (szerk.) (2019): *Csehszlovák iratok a magyar–szlovák államhatár kijelöléséhez (1918–1920)*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
- Szeghy-Gayer V. (2018): Államfordulat és az újrastrukturálódó helyi elit Bártfán 1918 és 1924 között. *Századok*, 6, 1215–1236.
- Szűts I. G. (2017): Egy káplán patriálásai, 1919–1922. *Pro Minoritate*, 3, 32–43. https://www.trianon100.hu/gallery/letoltesek/Szuts_Istvan_Gergely_Egy_kaplan_patrialasai_1919-1922.pdf
- Szűts I. G. (2018): Optálási jegyzőkönyvek mint a trianoni menekültkérdés forrásai. *Századok*, 6, 1236–1260.
- Zeidler M. (szerk.) (2017): *A magyar békeküldöttség naplója. Neuilly – Versailles – Budapest*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet